

Domačija Livek
(Kuhar) v Beli Peči nad
Snovikom

Grozodejstvo pri Livku

IVO ŽAJDELA

Za zločin na domačiji Livek v Beli Peči nad Seli pri Kamniku, kjer so Nemci 15. oktobra 1944 umorili družino Kuhar, z njimi pa še družino Brlec (Poljanšek) iz Sovinje Peči, vse pa nato zažgali v domačiji, so krivi partizani, ki so se tam, in to kljub nasprotovanju gospodarja, »udomačili« in uživali ob nakradeni hrani.

Nemci so v hiši Livkovih v Beli Peči (pri vasi Trobelno), pisali so se Kuhar, našli pisalni stroj, poročila, ki so jih partizani napisali, in mitraljez. Ugotovili so, da je to »banditska hiša« in gorje se je začelo. Livkove, očeta Janeza, mamo Terezijo, sina Jožeta, hčerko Tončko in Černevkovo Stanislavo, so ustrelili, domačijo požgali, ustreljene pa so vrgli v ogenj. Moške so gnali na štal, otroke in ženske pa v hišo. K tem so pridružili tudi Brlečeve. Livkov sin Matija je delal v Solčavi kot »golcar«. Prišel je domov. Ker ni bil prijavljen, se je, ko so prihajali Nemci, umaknil v osreške plazi in se skril pod podrto smreko. Od tam je videl raketo in nato bel ogenj. Zaslišal je

prej še jok, nato pa dim. Verjetno so prej vse polili z bencinom in požgali.

Ko je prišel do pogorele hiše, je malo brcnil in odkril lobanjo. Začel je jokati. Partizan Franc Hribar - Lovro mu je rekel: »To se bo vse uredilo!« Matija je odgovoril: »Zaradi vas hudičev se mi je to naredilo!« Matijev brat Tone je bil v nemški vojski. Ko je dezertiral, so ga Nemci na Koroškem ujeli in zaprli. Po vojni je prišel domov in pomagal pri zidavi hiše.

Grob ob domačiji

Po pripovedovanju Jožefa Zore je po umoru v gozdu našel osreški stric Franc Poljanšek še mrtvega Livkovega Jakoba Kuharja, ki je bil že v razpadajočem sta-

nju. Jakob je bežal pred Nemci in verjetno v gozdu omagal, ker je bil že v letih. Le njega so pokopali na selsko pokopališče.

Druga razlaga je, da je šel v cerkev, še preden so prišli Nemci na Livkovo. Na Sela je šel po gozdu. Po enem tednu, ko je šel Resnikov Jože na stran, ga je našel mrtvega. Bil je ves pretepen in je zato umrl. Strelne rane ni imel. To naj bi storili Nemci ali pa »ta strgani« Slovenci, ki so delali za Nemce. Jožefa Zore je šla na Livkovo, vzela od Livkovih po eno koščico in jih v vrečki dala v Jakobov grob.

Obe krsti so ljudje na Livkovem, kjer je skupinski grob ob domačiji, obložili z opekami, da bi se morda kosti kdaj lahko prenesle na župnijski pokopališče. Vendar do tega ni prišlo. Domača Ivana Kuhar je razmišljala, da bi jim postavili kapelo, da bi tja hodili molit. Vendar so še križ morali prestaviti. Povojni režim je uredil grob in postavil »nagrobnik« oziroma prokomunistično ploščo z rdečo zvezdo.

Livkovi so veljali za dobre ljudi. Po vojni je v Kamniku neki partizan očital Slavki, da po požigu niso več delali za partizane!?

Še ena žrtev

Anton Kuhar je bil čez teden dni pri Spodnjih Berlečevih, ki jih niso požgali. Tam mu je Senožetnikov Lojze iz Gozda, ki je sodeloval pri gestapu, rekel: »A ti si pa še tisti, katere smo vse pobili!« Nemci so ga obstopili in odpeljali v Kamnik na gestapo. Nato je bil mesec dni v Kamniku, en mesec pa v Begunjah. Iz Begunj so jih odpeljali v St. Veit delat na železnico. Ob koncu vojne so prosili, naj jih spustijo domov. Naložili so jih na tovornjake in jih namesto v Ljubljano odpeljali v Italijo. Pričevanje: »Milijon naroda je bilo tedaj na otoku, prišli so pod angleško komando. Višje so sodili, navadne prešteli.

Imeli so toliko uši, da je priletelo letalo in jih zaprašilo. Imeli so le dva vodnjaka in enega so zastrupili. Ležali so na prostem, do kolen v blatu ali v prahu. Mrtve so kot muhe metali v morje. 8. septembra 1945 jim je bilo sporočeno, da če hočejo, gredo lahko domov. Ko je prišel domov, ni imel nobenega dokaza, le potrdilo, da je šel iz Ljubljane domov.«

Livkovi in Cahte

In še: »Med ljudmi na tem območju je prevladovalo mnenje, da je bil za poboje Livkovih in Brlečevih kriv Janez Berlec - Cahte. Livk je tam nastanjene partizane opozarjal, naj se sredi dneva ne kažejo, saj da jih Nemci iz kamniškega gradu lahko opazujejo z daljnogledi. Nihče ga ni ubogal. Znano je, da je po neki kurirki pošiljal pisma na gestapo v Kamnik. Štučkov Ivan iz Znojil je bil Cahtetov desni stražar, bil je hlapec pri njem. Cahtetova žena je bila Zgornja Šuštarjeva na Selih. Vsi so šli v partizane, razen stare mame in otrok. Lahko se vprašamo, zakaj so pri Livkovih in Brlečevih vse ubili in požgali, pri Cahtetu pa so staro mamo in otroke samo selili v internacijo, povsod drugod pa je bilo vse požgano.«

Livkovi

Pri Livkovih (Sovinja Peč 5) so bili kot civilisti 15. oktobra 1944 ubiti štirje iz družine in pastirica iz Brlečeve družine: Janez Kuhar (1873), Terezija Kuhar (1879), Jože Kuhar (1917), Antonija Kuhar (1924) in Stanislava Černevshek, Brlečeva (1932), ki je bila pri Livkovih za pastirico.

Brlečevi

Pri Brlečevih so bili na dan poboja doma mama Pepca in štirje otroci: Francka, Viktor, Angelca in Matija. Očeta ni bilo doma, ker je šel v akcijo na Moravsko stran. Ko je gorelo, je gledal ogenj svoje domačije. 15. oktobra 1944 so bili ubiti: Frančiška (1875), Jožefa (1907), Frančiška (1930), Angela (1934), Viktor (1933) in Matija Poljanšek (1937).

Vzrok poboja

Splošno prepričanje okoliških ljudi je, da so bili za tragedijo Livkovih in Brlečevih v Sovinji Peči krivi »gošarji«, kakor so jim ljudje rekli. Najprej, ker niso bili previdni, saj so se tako rekoč nastavljali Nemcem. Pekli so meso in se svobodno gibali okoli domačij. Na Livku je bila tisti dan godba in prej so celo noč plesali. Praznovali so god Livkove mame Terezije. Livkov oče Janez je partizane prosil, naj se ne gibljejo tako brezskrbno, saj da jih Nemci lahko vidijo iz kamniškega starega gradu. Ponavljal je: »To ne bo dobro 'pr mej duš', če bo šlo tako naprej.« Niso ga poslušali.

Tisto nedeljo so prišli Nemci od več strani, preko Sel in Snovika. Iz Snovika je eden iz Praproč, Mejačev Tone, tekkel o tem povedat k Livkovim. Na začetku je bil partizan-

ski kurir. Nemci so ga zato v Kamniku zaprli. Rekel je, da gre raje k domobrancem, ki so bili v mekinjski šoli. Po vojni je prišel domov, prišli so ponj, ko ga ni bilo doma.

Večna spirala nasilja

Livkove so imeli ljudje radi. Eden ali dva naj bi šla povedat o prihajajočih Nemcih tudi Smonkarskim. Ko so tisto nedeljo Nemci šli skozi Sela na Livkovo, so Selani poslali dvakrat po dveh kurirjih sporočilo, naj se partizani umaknejo, pa jih niso poslušali. Umaknili so se šele zadnjih hip, za seboj pa pustili dovolj dokazov.

Še o govoricah, ki jih še slišimo: »Govori in piše pa se tudi, da je poveljnik partizanov Janez Berlec - Cof Tof ohranil tajne zveze z Nemci in da se je v kraljevi koči v Kamniški Bistrici tajno sestajal z Nemci, da so skupno načrtovali umore. V prid tej teoriji govori dejstvo, da so se Smonkarski menda zato za nekaj dni umaknili na Štajersko. Možno je tudi, da naj bi postal Livkov oče partizanom nevaren.«

Partizani so za takšne »dogodke« navadno krivili domače izdajalce. Brlečevo mamo Pepco so v Kamniku zaslišali Nemci. Ko je prišla domov, je prinesla s seboj nemške revije, zato so jo partizani obdolžili. Obdolžili so tudi Ano Šuštar iz Trobelnega. Ljudje jo imajo še danes za pošteno in pridno. Partizani so 24. oktobra 1942 ubili njenega očeta Franca Šuštarja, ona jim je odprla vrata.

Umik pred partizani

Ljudje po vaseh so bili izpostavljeni primežu dveh terorističnih vojsk. Tako kot je komunistično vodstvo partizanov po tragediji v Dražgošah (in mnogokje drugje) iskalo grešne kozle, s katerimi so hkrati z umori odstranili sebi nezaželene ljudi, so tudi tu počeli enako.

Po grozodejstvu pri Livku so odšle iz sosednje vasi Trobelno z Nemci tri družine, Boštjanovi, Kajžarski in Firkličarjevi. Umaknili so se v Avstrijo. Veljali so za dobre ljudi. Ane Šuštar (Boštjanove) ni bilo več nazaj, odšla je v Ameriko in se tam poročila s Slovencem.

Umor bratov Poljanšek

Partizani so obdolžili izdajstva tudi dva Osredkarjeva (Bela Peč 3), Janeza (1921) in Martina (1912) Poljanška. Oba so umorili 24. novembra 1944. Poleg tega so Osredkarjevim odnesli (ukradli) veliko oblek. Na njihovem zemljišču so imeli bolnišnico, ki so jo imenovali Pod bukvi. Osredkarjevi so morali peči kruh, vendar so se temu upirali. Brata Martin in Janez sta morala biti tam v oskrbi. Potem so zvedeli, da je bolnišnica izdana, ranjence so prenesli. Za izdajo so obdolžili osreška fanta. Domačini tam okrog tega niso verjeli, imeli so ju za poštena. Na tem območju je imel komando nad vsem partizan Lovro.

Nagrobnik pri Livku je prokomunistična plošča z rdečo zvezdo

Kako so ju ubili

O vzroku umora Janeza in Martina Poljanška obstajajo različne razlage. Morala sta kopati za partizane rov ali skrivališče. Partizani so ju osumili izdajstva. Odnali so ju k Stručkovim v Špitaliču. Mati je prosila partizane, naj ju izpustijo, pa je eden od njih pokazal list, da sta zatožena. Gnali so ju mimo Doba do Trojice in tam umorili.

Ljudi iz te vasi so Nemci nagnali v cerkev in jim grozili, da jih bodo ubili. Ker pa se je ena od žena znašla in ponujala Nemcem žganje, je eden od Nemcev rekel: »Tukaj so poštene ljudje!« Bili so rešeni, cerkev pa še stoji. Druga razlaga njune smrti je, da je neka partizanka Mara prišla s 14. divizijo na to območje. Na Zasavski Sveti Gori naj bi ustrelila oba osreška fanta. S tem da se je hvallila. Po vojni se je celo cerkveno poročila s Smonkarskim Jožefom v Zgornjem Tuhinju.

Spomenik v Beli Peči

Na dan, ko so Nemci 15. oktobra 1944 požgali domačije v Sovinji in Beli Peči, krajevna skupnost Sela pri Kamniku praznuje krajevni praznik. Pri Livkovi domačiji so leta 1947 postavili spomenik v spomin na sedemnajst tam ubitih. Nemci so tam ubili in sežgali trinajst družinskih članov Livkove in Brlečeve hiše, med njimi pet otrok, tri deklice in dva dečka; v grobu so pokopali tudi štiri partizane. Grobišče Livkove in Brlečeve družine v Beli Peči je spomenik.

Za grozodejstva, kot je bilo to na domačiji Livek, so bili krivi najprej partizani, posledično pa Nemci. To je bil v Sloveniji med drugo svetovno vojno ponavljajoči se obrazec spirale nasilja. ■

Nadaljevanje prihodnjič